

KÖNYVSZEMLE

Sétál a család Veszprémben : az 1956-os forradalom és szabadságharc nyomában / szerk. Nagyné Kozma Ildikó, Szabóné Vörös Györgyi. – Veszprém : Veszprémi Deák Ferenc Általános Iskoláért Kh. Alapítvány, 2017. Veszprém – 48 p.

2011-ben Nagyné Kozma Ildikó és Jákoí Bernadett a Deák Ferenc Általános Iskolában működő BaBaKo (Bakony–Balaton Környezetvédelmi Oktató Központ) program keretében, indították útjára a veszprémi sétafüzeteket. Először az óvodás korú gyermekeket nevelő családokat szólítottak meg, majd következett az alsó tagozatos korosztály. Céljuk az volt, hogy már óvodás kortól kezdődően a füzet segítségével, közös séta keretén belül ismerjék meg a gyerekek Veszprém rejtett értékeit. Az első két kötet után a felső tagozatos, a középiskolás korosztály és a felnőtt lakosság számára készültek a tematikus tartalmú kiadványok. Bemutatták a veszprémi zsidó emlékhelyeket, a helyi zsidó kultúrát, valamint az első világháború veszprémi vonatkozású emlékeit, eseményeit.

A „Sétál a család Veszprémben” füzetsorozat most megjelent ötödik tagja az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek ered nyomába. Ez a kötet mellett, hogy sétára hívja az olvasót, egyben útmutatót is ad a veszprémi események megismeréséhez és a helyszínek bejárásához.

A sétára indulók a következő négy útvonal közül választhatnak: Bruszniai-emlékút, a Hősök útja, Asszonyok útja és az Áldozatok útja.

A kötet röviden összefoglalva bemutatja a történelmi eseményeket, és azokat az okokat, amelyek az 1956-os forradalom kitöréséhez vezettek. Olvashatunk egy rövid hangulatjelentést is az 1950-es évekről, a nehéz életkörülményekről, a szigorú világról.

Egy rövid településtörténet keretében megtudható, milyen volt a város akkor, hogyan éltek az emberek a szocialista-kommunista társadalomban. A szovjet ideológia rátelepedett a mindennapokra, a tudományos életre, az oktatásra. Az igazságtalanságra és az elnyomásra a fiatalok, az egyetemisták reagáltak a legérzékenyebben. Szervezkedni kezdtek, amelynek következménye forradalom lett. A füzet részletesen tartalmazza, és sorra veszi a forradalom eseményeit. A Veszprémi Püspökség is részt vállalt a forradalomból, Badalik püspök a békés megoldást szorgalmazta, a palota pincéjében bújtatta a sebesülteket.

A forradalom leverése után sokakat, köztük majd száz veszprémit deportáltak hónapokra a Szovjetunióba.

A fegyveres felkelés leverése után többen még abban reménykedtek, hogy a civilek fegyvertelen ellenállásával megegyezésre lehet bírni a Kádár-kormányt, és így

valamit meg lehet menteni a forradalom eredményeiből. Ekkor jöttek létre a munkástanácsok. November 25-én Veszprémben is megalakult a Veszprém Megyei Központi Munkástanács, amelynek elnöke Adamecz Béla lett.

A civil ellenállás fontos eseménye volt az 1956. december 6-i néma nőtüntetés. A nők a forradalom alatt meghalt, bebörtönzött és elhurcolt férjeikre, fiaikra emlékezve gyűltek össze, zászlóval, illetve egy-egy szál virággal a kezükben. A menet a mai Óváros térről indult és az Alsóvárosi temető katonasírjainál ért véget. A tüntetésben résztvevők közül többen elveszítették munkájukat, a főszervezőket bebörtönözték. December 11-én a kormány tárgyalás ígéretével csapdába csalta a munkástanácsok vezetőit, nagy részüket letartóztatták.

A forradalom leverése után sokan elmenekültek az országból. A Sorsok és életek című részben egy emigrációból küldött levél részletét, valamint egy visszaemlékezést olvashatunk arról, hogyan tudták elhagyni Magyarországot.

1957-ben megkezdődtek a retorziók, az elbocsátások, letartóztatások, razziák, házkutatások és kihallgatások. Az emberek félelemben éltek. Ekkor indult Bruszniai Árpád és társainak pere. Bruszniai mellett kiállt a magyar tudományos élet számos tagja, művészek és közismert emberek, de hiába, 1958. január 9-én kivégezték. Társai, a per többi vádlottja 3-5 év börtönbüntetést kaptak. Itt olvasható Pap János levele a Legfelsőbb Bírósághoz, amelyben a per során a legsúlyosabb ítélet kiszabását várták a forradalmárok felelősségre vonásánál.

Az utolsó rész Bruszniai Árpád életútját ismerteti. Végül olvashatunk a Bruszniai Árpád Alapítvány megalakulásáról és tevékenységéről, hogyan ápolja napjainkban is a hős tanár emlékét az utókor. Az alapítvány minden évben emlékéremmel jutalmaz egy veszprémi tanárt és diákot, amelyet Bruszniai Árpád halálának évfordulóján a Bruszniai-emlékkoncerten adnak át. A hangversenyek állandó szereplője a Veszprémi Középiskolai Oratóriumkórus.

A füzet tartalmát korabeli fotók és dokumentumok, újságcikkek, szórólapok, kordokumentumok teszik még érdekesebbé, amelyeket a város közgyűjteményei és magánszemélyek bocsátottak a szerkesztők rendelkezésére. Az eseményekhez kapcsolódó visszaemlékezések olvasásakor számomra is sok ismerős nevével találkoztam, akik révén bepillantást nyerhetünk az események részleteibe.

A fejezetekhez a séták során megoldandó feladatok kapcsolódnak, egy részükhöz viszont kutatómunka is szükséges.

A kiadvány végén az 1956-os eseményekhez kapcsolódó emlékjeleket, valamint a veszprémi Alsóvárosi, Dózsavárosi és a gyulafirátóti alsó temetőben nyugvó forradalmárok síremlékeiről készült fotókat is összegyűjtötték a füzet alkotói. Bőséges irodalomjegyzéket és linkgyűjteményt találnak a kötetben az érdeklődők és a kutatni vágyók. A sétálókat a füzet végén a helyszínekhez kapcsolódó GPS-koordináták is segítik az eligazodásban.

A kiadvány létrejötté köszönhető a Bakony–Balaton Környezetvédelmi Oktatóközpont, az '56-os Szövetség Veszprém Megyei Szervezete, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, a Laczkó Dezső Múzeum, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, a Padányi Biró Márton Katolikus Iskola, a Pannon Egyetem munkatársainak, valamint dr. Földesi Ferenc hadtörténésznek.

A tartalomjegyzéket nem tartalmazó füzet mindössze 48 számozott oldalt és egy kivehető, a korabeli veszprémi belvárost mutató kétoldalas térképet tartalmaz, azonban végigolvasva nagyon sok új ismerettel gazdagodik az érdeklődő, képet kap az '56-os forradalom eseményeiről, a visszaemlékezések révén betekintést nyerhet a részletekbe is.

Dicséret illeti a szerkesztőket, Nagyné Kozma Ildikót és Szabóné Vörös Györgyit, hogy a rendelkezésükre álló nagy mennyiségű forrásból egy jól átlátható, érdekes kiadvány született. Jelentősen emelik a füzet értékét Bontó László térkép-vázlatai. A nyomdai munkálatok az OOK Press Nyomdában készültek.

Ajánlom mindenkinek, veszpréminek és nem veszpréminek, idősnek és fiatalnak, hogy sétáljanak, járják végig a forradalom helyszíneit, ismerjék meg városunk történetének ezt az időszakát. Emlékezzenek, tisztelegjenek azok előtt, akik bátran felléptek, harcoltak az igazságért és a szabadságért.

VERESKUTI KLÁRA

* * *

Mészáros Gyula: Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956 : kutatási eredmények az írott és íratlan források alapján / Mészáros Gyula. – 2. kiad. – Veszprém : Művészetek Háza, 2016. Veszprém – 656 p.

2017 január havának utolsó napján megtelt a Művészetek Háza Dubniczay-palota Moholy-Nagy terme. A szépszámú közönség a rossz idő ellenére is kíváncsi volt egy 2001-ben megjelent, Veszprém 1956-os eseményeit feldolgozó forrásmunka második kiadásának bemutatójára.

Vajon miért? Mi volt ennyire vonzó télvíz idején, a meteorológiai riasztás ellenére? Az, hogy az első kiadás országos szinten szakmai- és közönségsikert aratott, amiből rövid időn belül könyvritkaság lett? Az, hogy az információra áhító érdeklődőknek 15 évet kellett várni a hiánypótló, új kiadásra? Talán az, hogy a kötet tényekre, dokumentumokra, visszaemlékezésekre alapozva fest valós képet arról, mi is történt városunkban a forradalom és szabadságharc idején? Valószínűleg mindegyik közelít a valósághoz.

Szomorú tény azonban, hogy Mészáros Gyula, a szerző, sajnos már nem érthette meg népszerű művének újrakiadását. 2015. decemberben, 86 éves korában eltávo-

zott az élők sorából. „Nem vagyok történész, csak történelemben élő ember” – vallotta egyszer magáról, aki gyémántokleveles erdőmérnökként lett az ’56-os forradalom veszprémi krónikása és akinek alapvető emberi tulajdonsága a tisztesség volt.

Első fő műve ez a könyv. Közvetlen az Antall-kormány megalakulása után kezdte a kutatást először a Hadtörténeti Múzeum Levéltárában. Gyűjtött mindent, ami hiteles adatokkal, tényekkel mutatta be a szabadságharcot. Eleinte kézzel írta ki a dokumentumokból a sokszáz oldalnyi információt. Munkája során szemtanúkat is talált, akiknek száma folyamatosan bővült. Tudatosan támaszkodott a szóbeli közlésekre, utolsó pillanatban megszólítva a résztvevőket. Az interjúk során számtalanszor találkozott félelem, titkolózás, fenyegetettség érzésével. A szemtanúknak olyan eseménysorozatról kellett őszintén, hitelesen beszélni, amikről évtizedekig nem lehetett, sokan bilincsbe zárták még a gondolataikat is. Többen úgy adták át az információkat, hogy csak haláluk után adhatta közre azokat. Mészáros Gyula azt vallotta, hogy kutatni sohasem lehet csak az elbeszélésekből vagy csak az iratokból. Mindig a kettőből kell együtt, összevetve őket, mert mindegyik lehet téves. Tizenkét éven át csöndben, szerényen, de óriási szorgalommal dolgozott. Körülbelül hét-nyolcezer oldalnyi felvett és legépelt irattári anyagból és több mint száz magnószalagra rögzített informatív felvételtől bontakoztak ki a történesek és született meg a kötet első kiadása a Veszprém Kultúrájáért Alapítvány támogatásával 2001-ben, az 1956-os forradalom és szabadságharc 45. évfordulójára a Művészetek Háza kiadásában, Praznovszky Mihály szerkesztésével.

Gyorsan elkapkodták az ezer példányt, mert nem csak eseménytörténeti kiadvány, hanem a forradalom előéletét és utóhatásait teljes horizonton bemutató alapmű született. A kor történelme iránt érdeklődők hiába keresték, a könyv rövid időn belül beszerezhetetlenné vált. Ezért tartotta fontosnak az első kiadást vállaló Művészetek Háza, hogy pályázati forrásból másodszor is megjelenesse a kötetet.

Első ránézésre összetéveszthetően azonos a két kiadás külső megjelenése. Mindkettő keménytető borítóján a Tűztorony magasodik, csúcsán a nemzeti lobogóval. A 2017-ben készült kötet hátsó borítóján lehet felfedezni a figyelmet rögtön oda vonzó piros színnel írt jelzést, amelyből egyértelművé válik, hogy a 2. kiadást tartja kezében az érdeklődő.

Somfai Balázs lektor munkáját dicséri a címek átalakítása. Precíz levéltárosi vénájával visszakereste az egyes fejezetekben megbújó szövegeket, azokat pontosította, majd a tartalom- és irodalomjegyzékkel összevetve egységesítette őket. Ez történt a kötet alcímével is. Racionalizálta a jól hangzó, de a könyv dokumentum jellegéhez nem pontosan illeszkedő kifejezéseket.

Kurióznak számít, hogy a kötet két polgármesteri ajánlással indul. A második kiadás Porga Gyula, hivatalban lévő polgármester bevezetőjével kezdődik, melyben méltatja a szerző pótolhatatlan tevékenységét. Mészáros Gyula rendszerezte a szé-

leskörü munkával felkutatót és gyűjtőt, legkülönbözőbb eredetű és elkötelezettségű írott forrásokat, korabeli hangfelvételeket, képfelvételeket és visszaemlékezéseket, mellyel hosszú időre programot adott a további várostörténet-kutatás és történeti feldolgozó munka számára.

Dióssy László, korábbi polgármester a szerző kutatói alázatára hívta fel a figyelmet. 2001-ben megfogalmazott ajánlásában bízott abban, hogy a huszadik század teljes magyar történiáját megíró történésznek fontos és meghatározó lesz a kötet tartalma. Elképzelése beigazolódott az első kiadás óta eltelt tizenöt év tapasztalatai alapján. Kikerülhetetlen forrásmunkája lett mindenkinek, aki a kor történetével akármilyen módon, bármilyen céllal, különböző mélységig foglalkozott.

Mészáros Gyula az Előszóban bevallotta, hogy személyes résztvevője volt az '56-os történéseknek, e miatt némileg elfogult. Megértést kért az olvasótól és előre bocsánatot mindazoktól, akiket esetleg megbánt írásában. A kötetet nem bosszúnak, hanem a feltárás könyvének szánta.

A szerző profi hobbitörténészként megrendítő krónikát állított össze Veszprém polgárainak hősiességéről 1956 októberétől december végéig. Huszonegy fejezetben naponként haladva előre tárul fel az olvasó előtt a veszprémi (helyenként várpalotai és zirci) forradalom eseményeinek láncolata, szövevényes háttere, szereplőinek heroikus küzdelme, elszántsága. Pontos, tényszerű adatok mellett egyéni sorokba is bepillantást nyújt. Egyik fő érdeme, hogy a veszprémi politikai történéseket párbeszéd közelbe hozta percnyi részletességgel. Mészáros Gyula jó érzékkel vegyítette a történelmi szakszerűséget és a közvetlen, olvasmányos stílust. Igaz, hogy nagy figyelmet kíván az olvasótól a sokszor tömény adathalmaz befogadása és néhol zavaró az időbeli előre-hátra utalás egy adott napon belül.

Külön erőssége a kötetnek a fejezetenként sorszámozott hatalmas mennyiségű, összesen 1849 tételnyi jegyzettömeg, mely kilencven oldalon keresztül ad segítséget a további kutatáshoz és mutat képet az anyaggyűjtés precizségéről, sokoldalúságáról, néhány apróbb pontatlanságáról.

Megkönnyíti a kötetben való tájékozódást a dokumentumok oldalszámozása, valamint az eredeti fényképfelvételek áttekintő rendszerezése a [628] oldalon, mint például a tüntetések képei vagy az épületek háborús sérülései. Kár, hogy az értékes felvételek eredetére nem derül fény és több helyen hiányzik a képaláírás is.

Veszprém második világháború utáni első, 1958-ban készült térképe szerepel a hátsó előzéklapon. Ez érdekesség az olvasónak, még inkább nagy segítség a kutatónak az események lokális elhelyezésében, valamint a település szerkezeti átalakulásának és az egyes utca nevek változásának követésében.

Hátsó borítón olvasható a szerző életrajza, és szinte elbűjva az utolsó számozott oldalon „lapul” a munkásságát bemutató bibliográfia.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott

Emlékbizottság támogatásával jelent meg a kötet. A nyomdai előkészítés a Printerv 2005 Bt. és Juhász Attila munkája, a nyomdai műveletek pedig a Prospektus Nyomdában készültek.

Helytörténeti munkákon túlmutató, hatalmas dokumentációra alapozott, elképesztő mennyiségű adathalmazával a kötet már első kiadásában bizonyította nélkülözhetetlenségét. Nagy kár, hogy most sem készült hozzá névmutató, kronológia. Mit szépítsük: hiányzik. Érdemes megfontolni a jövőben a pótlását és figyelembe venni kutatói szempontokat az információ gyorsabb, hatékonyabb megtalálása érdekében.

Gyula bácsinak számtalan terve volt. Még a könyv első kiadásához készített előszóban fogalmazta meg, hogy külön kötetet szán az 1957 elejétől kezdődő megtorlásoknak és meg kellene írni a forradalom szereplőinek életrajzi lexikonját is, ... de betegsége és halála félbeszakította elképzeléseinek megvalósítását.

Mészáros Gyulát sokan szerették. Halálának közelgő évfordulója és (egyben) a forradalom 60. évfordulója alkalmából az Országos Erdészeti Egyesület Erdőrendezési-, Erdészettörténeti Szakosztálya, a Veszprémi HM (VERGA) és a Pápai (Bakonyerdő) Helyi Csoportja 2016. november 3-án közös emlékülést tartott a Megyeháza Lasztovicza Jenő termében. „Nehéz fába vágja fejszóját, aki Mészáros Gyulából fel akar készülni, ha csak egy megemlékezés erejéig is. Ha egy szóval kellene jellemezni, akkor nincs alkalmasabb jelző rá, mint a sokoldalú.” – nyilatkozott az egyik előadó. Erdőrendezési tevékenysége és a Bakony erdészettörténetével kapcsolatban elért kimagasló kutatási eredményei mellett az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével foglalkozó munkássága több tekintetben túlmutat a megye határain. Ötvenhatos személyes élményei kitörölhetetlenül erős nyomot hagytak érzélemlésvilágában. Amikor elérkezett az idő, nem habozott teljes lendülettel véghez vinni, befejezni saját forradalmát, de a toll fegyverével.

Porga Gyula, Veszprém város polgármestere a könyvbemutatón arra hívta fel a figyelmet, hogy ez a mi történetünk. Mészáros Gyula gazdag és értékes, részben még feldolgozatlan szellemi hagyatékot örökölt ránk, amivel még nekünk is dolgunk van.

SZABÓNÉ VÖRÖS GYÖRGYI